

ارزیابی و نقد کتاب «آموزش عقاید» گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفیٰ (با تأکید بر معرفی ظرفیت‌های جدید)

نویسندگان: محمد دین محمدی^۱، فاطمه زواد^۲، فاطمه رستمی^۳

پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۲۳

دریافت: ۱۳۹۶/۰۵/۱۶

چکیده

در این پژوهش با بررسی آماری مخاطبین گروه زبان فارسی و تحلیل محتواهای آموزشی مباحث عقایدی در گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفیٰ این نتیجه حاصل شد که این محتوای آموزشی و تقریباً تمامی محتواهای اعتقادی به زبان فارسی دارای یک نگاه درون‌دینی است که مخاطب اصلی آن، مخاطبین شیعی علاقه‌مند به تثبیت و تحکیم معارف اعتقادی هستند و این روش برای مخاطب غیر شیعی اعم از بی‌دین و یا دینداران غیر مسلمان یا مسلمانان غیر شیعی مناسب نبوده و حتی موجبات دور شدن و احساس نامطلوب در این گروه از مخاطبین می‌شود؛ لذا نه تنها مقاصد تبلیغی و ترویجی دانشگاه مجازی تأمین نمی‌گردد، بلکه مقاصد آموزشی گروه زبان فارسی نیز متأثر می‌شود.

بر این اساس طرحی پیشنهاد شده است که با یک نگاه برون‌دینی، علاوه بر پاسخگو بودن به چالش‌های عقیدتی با بهره‌گیری از ظرفیت‌های زبان تخصصی و مهارت‌های متداول در آموزش زبان فارسی و به ویژه تکلیف‌محوری موجب تقویت چهار مهارت آموزشی دانشجویان و علاقه‌مندان به زبان تخصصی در حوزه عقاید شده و در غیر مستقیم‌ترین حالت به نشر و تثبیت معارف دینی در میان مخاطبین خود بپردازد.

واژگان کلیدی: آموزش عقاید، مخاطب درون‌دینی و برون‌دینی، ظرفیت‌های جدید،

گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفیٰ

۱. مدرس گروه زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه مجازی المصطفیٰ و دانشجوی دکتری

اندیشه اجتماعی مسلمین، mdm1360@gmail.com

۲. کاردانی زبان فارسی و معارف اسلامی.

۳. مدرس گروه زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه مجازی المصطفیٰ

مقدمه

یکی از مهم‌ترین و مقدماتی‌ترین مباحثی که مشتاقان درک معارف اسلام و اهل بیت علیهم‌السلام به دنبال آن بوده و در گام نخست باید با آن آشنا شوند، مباحث اعتقادی است. این مباحث در هر دینی معمولاً مجموعه‌ای از ابتدایی‌ترین و کلیدی‌ترین مباحث کلامی هستند که در آن به مؤثرترین و کاربردی‌ترین مؤلفه‌های تشکیل دهنده یک دین که بیشترین تأثیرگذاری را بر سایر اجزای همان دین دارد و موجب تمایز یک دین از سایر ادیان می‌شود، اشاره دارد.

این بحث به عنوان چشم انداز اولیه هر دینی باید از جذابیت‌های کافی برای تمامی گروه‌های مخاطب برخوردار باشد تا به مطالعه و تفکر در آن مشتاق بشوند که مکتب تشیع نیز از این امر مستثنی نیست.

در این میان، گروه زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه مجازی المصطفی علیه‌السلام از مراکزی است که با توجه به ویژگی‌های خاص این مرکز و نیز مخاطبین خاص آن، رسالت پُرننگی در این زمینه به عهده دارد که در این مقاله با توع‌شناسی مخاطبان، کارایی کتاب‌های عقاید موجود در این گروه برای تأمین مطالبات این دانشجویان و رضایتمندی آنها مورد تحلیل و بررسی قرار خواهد گرفت. در ادامه با معرفی و تحلیل سایر ظرفیت‌های موجود در حوزه کتب عقاید به زبان فارسی، امکان بازتولید محتوایی جدید برای مخاطبان خاص این گروه آموزشی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

ضرورت و اهمیت تحقیق

مباحث اعتقادی به عنوان اولین کلان‌منظر نمایش دهنده زیبایی‌های یک تفکر و اندیشه از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چرا که معرفی بد و یا غیر اصولی همین مباحث، می‌تواند باعث تنفر و یا زدگی و دور شدن افراد از این تفکر بشود.

حساسیت این امر با توجه به رسالت‌های آموزشی و تنوع مخاطب در گروه زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه مجازی دوچندان است؛ چون باید همین محتوای حساس در چنان قالب و شکلی بیان شود که نه تنها هیچ تعارض و تنافی با اعتقادات مخاطبین گسترده خود ندارد، بلکه در همین فرصت بسیار محدود باید علاوه بر تأمین رضایتمندی‌های آموزشی زبان فارسی مخاطبین، باعث جذب شدن و تمایل این افراد به یادگیری عمیق‌تر و شناخت بیشتر این تفکر نیز بشود. با توجه به حساسیت‌های بیان شده، برای رصد مخاطبین و میزان رضایتمندی آنها از وضع موجود، ضرورت انجام این تحقیق بیشتر می‌شود.

پیشینه تحقیق

در موضوع این مقاله تاکنون کتاب، مقاله و کار پژوهشی در زمینه آسیب‌شناسی و یا ظرفیت‌سنجی کتب عقاید موجود در گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی یافت نشد و همین‌طور تحلیل مستقیم یا غیر مستقیم در مورد بررسی ساختار کتب عقاید موجود به زبان فارسی و میزان کاربرد و کارایی آنها برای مخاطبان بین‌المللی نیز به دست نیامد؛ لذا نمی‌توان پیشنهادی برای پژوهش در نظر گرفت.

رصد وضعیت موجود

در این بخش در دو مرحله وضعیت موجود گروه زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه مجازی از لحاظ مخاطبین و کتب موجود مورد تحلیل و بررسی قرار خواهد گرفت:

۱. مخاطب‌شناسی

تقسیم‌بندی‌های متفاوتی برای مخاطبین گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی می‌توان ارائه کرد که در این مقاله تنها به آمار و تقسیم‌بندی‌هایی اشاره خواهد شد که در نهایت می‌تواند در تحلیل شکلی و محتوای مباحث عقاید و کتب موجود کمکی داشته باشد.

در این بخش رابطه میان گونه‌های مختلف دانشجویان گروه زبان فارسی با درس و محتوای عقایدی مورد بررسی قرار خواهد گرفت. نکته حائز اهمیت این است که بر اساس مرام‌نامه دانشگاه مجازی و نیز اصول کلی حاکم بر ارائه مباحث عقایدی، جذب و حفظ و ارتقای تمامی گونه‌های مخاطبین از لحاظ معارفی مورد توجه این فضای آموزشی است که در ادامه بیان می‌شوند:

- تقسیم‌بندی بر اساس مذهب مخاطبین

از آن‌جا که اطلاع از مذهب، جزو اطلاعات ضروری برای ثبت نام و حضور در دانشگاه مجازی نیست؛ اما دانشجویان در صورت تمایل می‌توانند به صورت اختیاری این اطلاعات را در اختیار گروه و یا استادان خود قرار بدهند و بر اساس همین اطلاعات خود اظهار شده می‌توان دانشجویان این گروه را به چهار دسته عمده تقسیم کرد:

در این جامعه آماری شیعیان با آماری بالای ۹۰ درصد بیشترین تعداد مخاطبین و افراد بی‌دین با آماری کمتر از ۱ درصد کمترین تعداد مخاطبین را به خود اختصاص می‌دهند که در ابتدایی‌ترین تحلیل روشن می‌شود که ارتباط این تقسیم با مباحث اعتقادی و درس عقاید و ارائه یک متن واحد برای تمامی این گروه‌ها به ویژه در بحث عقاید، روش علمی و آموزشی صحیحی نیست؛ زیرا میزان اطلاعات قبلی این گروه‌ها و تمایل آنها به یادگیری مطالب اعتقادی جدید متفاوت است.

- تقسیم‌بندی بر اساس نگاه آلی یا اصالی مخاطبین به زبان فارسی

منظور از نگاه اصالی، گروهی از مخاطبین این رشته هستند که به دنبال یادگیری زبان فارسی و استفاده از آن بوده و تنها هدف و اصل اولیه آنها یادگیری زبان فارسی است. معمولاً این افراد به خاطر مسائل اقتصادی و تجاری و یا مقدمه‌ای برای زندگی در ایران به دنبال یادگیری زبان فارسی هستند و علت انتخاب این دانشگاه برای این امر، بیشتر به سبب هزینه‌های کم و مراحل آموزشی و اداری منسجم‌تر و

راحت‌تر این گروه نسبت به سایر مراکز آموزش دهنده این رشته و در عین حال کمتر شدن محدودیت‌های زمانی و مکانی به خاطر مجازی بودن این فضا است.

به طور کلی، مباحث معارفی برای این گروه یا یک امر زائد محسوب شده و یا در بهترین حالت به نیت آشنایی اجمالی با بخشی از فرهنگ ایرانی- اسلامی صورت می‌گیرد؛ هر چند آمارهای مربوط به نیت‌سنجی افراد معمولاً از دقت کافی برخوردار نیست، اما به نحو اجمالی می‌تواند کلیاتی را در مقابل تحلیلگر قرار بدهد که همان اطلاعات معیار تقسیم‌بندی حاضر است. جذب این گروه نیز یکی از اهداف دانشگاه مجازی و گروه زبان فارسی و معارف اسلامی به شمار می‌رود.

از طرف دیگر، منظور از آلی بودن نگاه واسطه‌ای به رشته زبان فارسی است؛ یعنی هدف اصلی این گروه از یادگیری زبان، تنها استفاده مستقیم از آن نیست؛ بلکه یادگیری این دانش، ابزار و وسیله‌ای برای یادگیری علم و دانشی دیگر است.

بالاترین موضوعیت برای واسطه شدن زبان فارسی برای یک علم دیگر، مربوط به مباحث اعتقادی و دینی شیعیان است؛ زیرا کشور ایران به عنوان بزرگترین منبع معرفتی جهان تشیع شناخته می‌شود و زبان رسمی آن نیز زبان فارسی است؛ پس مشتاقین یادگیری این معارف با تسلط به زبان فارسی امکان ارتباط بهتر و بیشتری با این معارف می‌یابند.

تمایل به یادگیری معارف شیعی از جانب این افراد دلایل گوناگونی دارد که بر اساس مخاطب درون‌دینی و برون‌دینی متفاوت است. مخاطب درون‌دینی به مخاطبانی اطلاق می‌شود که به صورت عرفی یا علمی با مفاهیم اساسی اعتقادات دین مقصد- شیعه- آشنا هستند و یا عرفاً جزو گروه شیعیان به شمار می‌روند و مخاطب برون‌دینی نیز به مخاطبانی اطلاق می‌شود که جزو گروه دینی مقصد- شیعیان- به شمار نمی‌روند و یا ارتباط علمی با مفاهیم گروه مقصد ندارند.

دلایل عمده مخاطبین درون دینی عبارت است از تعمیق و گسترش ایمان، پاسخ به سؤال‌های جدید و حل شبهات؛ اما در مخاطب برون دینی: افراد بسیاری وجود دارند که بدون شناخت قبلی تمایل دارند با محتویات و مفاهیم یک دین آشنا شوند، برای این افراد التزام و اعتقادی به مفاهیم این دین وجود ندارد.

- تقسیم‌بندی بر اساس ملیت و قومیت

بیش از ۲ هزار و ۸۰۰ دانشجو از ۷۴ ملیت جهان در رشته زبان فارسی و معارف اسلامی در حال تحصیل هستند.

(<http://yasouj.iribnews.ir/fa/news/1455903>) تشابه زبانی با کشورها

مانند پاکستان و تاجیکستان و همین‌طور تشابه اعتقادی با بسیاری از کشورهای مسلمان و در عین حال عدم وجود سنخیت با برخی دیگر از ملیت‌ها پیچیدگی کار آموزش زبان و به ویژه مباحث اعتقادی را چند برابر می‌کند.

از طرفی، نوع نگرش این ملیت‌ها به اسلام و ایران و مذهب تشیع با هم متفاوت است که مباحث اعتقادی از اولین محل تلاقی‌های فرهنگی میان فرهنگ ایران اسلامی و سایر ملل است.

۲. کتاب‌شناسی

تاکنون چند کتاب در گروه زبان فارسی برای بحث عقاید تعریف شده است که اولین آن‌ها با عنوان عقاید معروف است که بعد از یک دوره تدریس با وجود قوت علمی خوبی که داشت، به علت سختی واژگانی و پیچیدگی محتوایی کنار گذاشته شد. کتاب حال حاضر که برای بحث عقاید تدریس می‌شود، خلاصه‌ای از کتاب آموزش عقاید آیت الله سبحانی است که در قالب ۳۰ درس و در دو نیمسال تحصیلی تلاش می‌کند یک دوره اصول عقاید شیعه را به دانشجویان آموزش دهد.

پایه و اساس گروه زبان فارسی دانشگاه معجازی، توجه به ساختار آموزش‌های زبانی است و این روند باید تا پایان این دوره ادامه داشته باشد؛ اما این روند آموزشی بعد از نیمسال تحصیلی سوم و با ورود به فضای نیمسال چهارم و مباحث معارفی دگرگون می‌شود که بحث عقاید نیز از این امر مستثنی نیست.

در ادامه به برخی مشکلات به وجود آمده از این تغییر رویه غیر علمی اشاره می‌شود؛ از جمله مشکلات زبانی کتاب موجود عبارت است از:

- عدم رعایت وحدت رویه و توجه به سیر تکاملی مباحث زبانی که موجب بروز مشکلات زبان آموزی برای دانشجویان شده است تا جایی که سنخیتی میان نیمسال تحصیلی اول تا سوم و نیمسال معارفی وجود ندارد؛ در حالی که می‌توان با رعایت راهکارهای علمی، هم مسیر زبان آموزی دانشجو را ادامه داد و هم فرایندی تعریف کرد که چرایی و کیفیت مباحث معرفتی در این دوره قابل توجه باشد. مشکلات زبانی در مباحث عقاید نیز عبارتند از:

○ تغییر فضای واژگانی؛ دانشجویان پس از سپری کردن یک دوره کوتاه‌مدت زبان فارسی عمومی که شاید هنوز تسلط کافی بر واژگان زبان فارسی برای آن‌ها حاصل نشده است، با هجمه‌ای از اصطلاحات و عبارات تخصصی مواجه می‌شوند که حتی دانشجویان عرب‌زبان که در بدترین حالت با معنی لغوی این اصطلاحات عقایدی آشنا هستند نیز با ادبیات تخصصی بکار رفته در این متون دچار مشکل شده و همین امر مانع ارتباط سریع و درست با مفاهیم مطرح شده در این متون و مقاصد نویسندگان آن می‌شود.

○ مشکلات متنی؛ وجود اشتباهات تایپی و عدم ویرایش دستوری کتاب در حال تدریس، مشکلات زبان آموزان را در مراجعه و مرور این متن با مشکلات فراوانی مواجه کرده است؛ از جمله این اشتباهات:

- الف. باید او را بشناسیم و از او تشکر کنیم. (درس ۱، ص ۲)
- ب. آشنا شده بود. (درس ۲، ص ۴)
- ج. در ادامه هر کدام را مورد بررسی می‌کنیم. (درس ۹، ص ۴)

○ فاصله گرفتن از فضای آموزش زبان فارسی؛ در گروه زبان فارسی دانشجو بعد از ورود به دوره معارف از فضای نوشتاری و گفتاری دور می‌شود و متن سخت و ناهمگون کتاب‌های موجود و به ویژه کتاب عقاید به نوعی تأثیر منفی بر فرایند خواندن نیز می‌گذارد و عملاً فایده عمده کلاس‌ها محدود به مهارت شنیدن شده و مهارت استاد نقش تعیین کننده‌ای در میزان مفید بودن کلاس‌ها ایفا می‌کند.

- مشکلات محتوایی که عبارتند از:

○ عدم تناسب سطوح علمی درس‌ها با سطح علمی دانشجویان؛ چرا که بسیاری از دانشجویان بدون هیچ پیش زمینه‌ای از مفاهیم ابتدایی عقاید وارد این کتاب شده و در طی سه یا چهار جلسه وارد سنگین‌ترین مباحث فلسفی و کلامی مانند رد شریک الباری می‌شوند و چون ظرفیت تحلیل این مقدار از مفاهیم در این سطح علمی و در این زمان بسیار کوتاه وجود ندارد، همین امر یکی از تالی فاسدهای زیر را برای مخاطب حاصل می‌کند که در هر دو حالت خسارتی جبران‌ناپذیر برای این گروه از مخاطبان، محتمل است:

ارزیابی و نقد کتاب «آموزش عقاید» گروه زبان فارسی... / ۱۹۵

- برای مخاطب درون‌دینی به ایجاد شبهه بدون پاسخ‌گویی مناسب به آن یا شک در میزان اعتقاد و ایمان به مفاهیم دینی می‌شود.
- برای مخاطب برون‌دینی به ایجاد دلزدگی و ابتعاد از ادامه بررسی این عقیده یا احساس خیالی بودن مفاهیم این دین به سبب حجم بالای مطالب فلسفی و پیچیده می‌شود.
- عدم رعایت وحدت رویه و ارتباط محتوایی؛ مواردی از جمله:
 - عدم رعایت سطح علمی به خصوص در درس‌های ۵ و ۶ کتاب
 - عدم رعایت تناسب میان مثال و مطلب اصلی مخصوصاً در درس‌های ۹ تا ۱۱ کتاب
 - عدم پیوستگی مطالب میان درس‌های ۱۱ عقاید ۱ و درس ۱ عقاید ۲ که دانشجو با وعده بررسی بحث ایمان و کفر ناگهان به بحث نبوت و معاد وارد می‌شود.
 - عدم توجه به بی‌ربط بودن خلاصه‌های بیان شده در درس ۷ عقاید ۲ در مورد قضا و قدر عینی و علمی با محتوای درس که مطلبی در این مورد برای این بحث وجود ندارد.
- نگاه درون‌دینی؛ طرز بیان و نوع نگاه نویسندگان کتب عقاید معمولاً نگاهی درون‌دینی است؛ زیرا مخاطب اصلی این مطالب ایمان‌آوردگانی هستند که در صدد تقویت بُعد ایمانی و اعتقادی خود با تمسک به آیات و روایات هستند؛ در حالی که در دنیای کنونی و با گسترش فناوری و فروریختن مرزهای فیزیکی، فرایند تبادل اندیشه‌ها و فرهنگ‌ها چهره‌ای جدید به خود گرفته است، به طوری که حتی در بین دانشجویان دانشگاه مجازی نیز شاهد مخاطبانی برون‌دینی و بی‌دین هستیم که نه تنها

برخی از آن‌ها علاقه‌ای به معارف دینی نداشته، بلکه تعارض با این مفاهیم در خود احساس می‌کنند که محتوای درون‌دینی متکی بر آیات و روایات، مفهومی برای این گروه ندارد.

○ وجود برخی مطالب قابل مناقشه؛ برای نمونه می‌توان به بحث «دلیل عقلی خاتمیت» که در درس ۱۶ کتاب ۲ بیان شده است، اشاره کرد که دلیل آن عقلانی بودن اصل دین اسلام و اصول اولیه پذیرش آن بیان می‌شود، اما این استدلال با اصطلاح معروف اصولی و کلامی - دلیل نقلی - در تعارض است.

۳. راهکارها

با توجه به اشکالات بیان شده، به نظر می‌رسد راهکارهای زیر قابل طرح باشد:

○ پیدا کردن جایگزینی مناسب؛ با بررسی صورت گرفته در بین بسیاری از کتب اصلی عقاید در فضای تفکر شیعی مانند کتاب‌های «آموزش دین» (سید محمد حسین طباطبایی، ۱۳۶۸)، «پنجاه درس اصول عقاید برای جوانان» (ناصر مکارم شیرازی، ۱۳۸۶)، «منشور عقاید امامیه» (جعفر سبحانی، ۱۳۹۳)، «اندیشه اسلامی» (جعفر سبحانی و محمد محمدرضایی، ۱۳۸۵)، «آموزش عقاید» (محمد تقی مصباح یزدی، ۱۳۷۷)، «آموزش عقاید» (محسن قرائتی، ۱۳۸۰)، «عقاید استدلالی» (علی ربانی گلپایگانی، ۱۳۸۷) و «آموزش دین» (مؤسسه اندیشه ملل) ملاحظه می‌شود که این کتاب‌ها دارای مشکلات زیر برای زبان آموز غیر ایرانی می‌باشند:

- پیچیدگی واژگانی
- حجم بالای اصطلاحات تخصصی
- نگاه درون‌دینی بیشتر این کتب

- عدم وجود ساختارهای زبان آموزی و مهارت‌ورزی اعم از نوشتاری، گفتاری، شنیداری و خواندنی
- عدم وجود محتوای کمک آموزشی برای ارتباط راحت‌تر دانشجو با اصطلاحات جدید

○ رفع اشکالات محتوایی کتاب‌های عقاید؛ یکی از سخت‌ترین و پیچیده‌ترین مراحل تدوین کتاب جدید عقاید، رفع اشکالات محتوایی کتاب‌های سابق است و به نظر می‌رسد عمده‌ترین اشکال محتوایی کتب موجود، عدم توجه به مخاطب برون‌دینی و گونه‌های گوناگونی مخاطبین این گروه است که برای رفع هر دو مشکل، دو سطح طولی برای ارائه مباحث عقاید پیشنهاد می‌شود. در سطح اول با نگاهی برون‌دینی سعی می‌شود گام به گام به صورت عقلی و طبیعی، مخاطب خود را راغب به ورود به فضای اندیشه اسلامی نماید و چرایی‌ها و ضرورت‌های ورود به این فضا را در قالب تمثیل‌های معقول به محسوس پُررنگ‌تر نماید. در این سطح سعی می‌شود یک دوره اصول دین در قالب جدیدی و در ۱۰ درس به مخاطب ارائه شود که در عین جذابیت برای مخاطب برون‌دینی، محتوا و بیان آن برای مخاطب درون‌دینی نیز تازگی داشته و هر دو از این فضا بهره‌مند شوند. اولویت تدوین این سطح با مخاطبین برون‌دینی است که آشنایی کمی با دین اسلام دارند و سعی می‌شود بدون جانبداری مستقیمی از دین اسلام و گام به گام مخاطب را با دلایل عقلایی برای توجه به مباحث اعتقادی قانع کند. این بخش حلقه مفقوده کتب عقاید موجود است که با کمترین استفاده از مطالب درون‌دینی (آیات و روایات)

سعی دارد با یک سیر عقلی، اصول دین اسلام را در معرض فهم و نقد مخاطب قرار دهد.

در سطح دوم سعی می‌شود به چند مسئله مهم در هر کدام از اصول پنجگانه مکتب تشیع اشاره شود که نگاهی مصداقی‌تر به این مسائل دارد. اولویت تدوین در این بخش با مخاطبین درون‌دینی است که علاقه‌مند به فهم معارف عمیق‌تر دین اسلام و مکتب تشیع هستند.

○ بازتولید محتوای جدید؛ بازتولید محتوایی که علاوه بر دارا بودن جذابیت‌های آموزشی از لحاظ محتوایی نیز بالاترین همخوانی را با گونه‌های معرفتی دانشجویان دانشگاه مجازی دارا باشد. در تدوین این نمونه پیشنهادی، توجه به مطلب زیر مهم است:

■ نکات آموزش زبانی در روند زبان آموزی؛ بر این اساس، محتوای جدید به عنوان یک دوره واسطه‌ای برای گذر از دوره زبان عمومی به زبان تخصصی می‌تواند اعتبار شود که در ارائه مطالب و مثال‌ها از عناوین و مطالب خواننده شده قبلی دانشجویان استفاده حداکثری شده و با حفظ همان رویه دانشجو را وارد دوره‌ای از روند زبان آموزی می‌کند که در آن با اصطلاحات اعتباری درگیری بیشتری دارد. البته پیچیدگی‌های آموزشی نکات اعتباری قابل مقایسه با آموزش ساختارهای عینی نیست؛ لذا باید از همه روش‌های دوره «پساروش» برای انتقال و آموزش این مباحث استفاده کرد.

○ رعایت ساختارهای آموزشی جاری در گروه؛ در این طرح سعی بر این است که قالب‌های آموزشی به کار رفته در کتاب‌های پارسا و خوانا تا حد امکان حفظ و مراعات شود. در این فرایند

توانمندی‌های دانشجویان در همه ابعاد خواندن، نوشتن، صحبت کردن و گوش دادن حفظ و تقویت شده و در عین حال مقدمه‌ای برای ورود به زبان تخصصی می‌باشد. این طرح نگاه ویژه‌ای به فعال کردن ظرفیت‌های گفتگویی و نوشتاری دوره معارف اسلامی داشته و انتظار می‌رود مقدمه‌ای برای دوره‌های تخصصی سخنوری و نویسندگی و مترجمی در حوزه معارف اسلامی باشد. در همین راستا ساختار پیشنهادی بخش‌های مختلف از این قرار است:

- بیان اصلاحات مهم؛ یکی از پیشنهادات برای بالا بردن کیفیت این بخش تصویری کردن موضوعات آن است که با توجه به مفهومی بودن مطالب کار سختی به حساب می‌آید. هدف در این بخش تنها آشنایی دانشجویان با تلفظ و شکل ظاهری برخی عبارات مشکل است و در صورت تصویری شدن این بخش می‌توان به صورت ابتدایی او را با مفاهیم پیش رو آشناتر نمود.
- بیان اهداف درس؛ مناسب است در مباحث اعتقادی بیان اهداف به صورت مخفی و غیر مستقیم صورت گیرد.
- پیش مطالعه و پیش‌بحث؛ در این بخش سؤالاتی برای دانشجویان مطرح می‌شود که به کمک آن‌ها دانشجویان آمادگی مقدماتی برای ورود به بحث پیدا می‌کند. هدف پنهان این بخش درگیری دانشجویان با محتوای آموزشی در قالب مسائلی کاملاً طبیعی و روزمره است که بالا بردن قدرت تکلم تحلیلی زبان آموز یکی از اهداف این بخش است. این بخش به عنوان پیش مطالعه به دانشجویان

پیشنهاد می‌شود تا قبل از ورود به کلاس در مورد آن فکر کنند و شامل دو بخش است:

الف. سؤالات که در آن به دنبال بیان غیر مستقیم مسئله و درگیر کردن مخاطب با موضوع بوده و سعی می‌شود سؤالاتی مطرح شود که ساده و هماهنگ با زندگی عادی افراد و بیان‌های عامیانه آن‌ها باشد.

ب. تصویر؛ به صورت تصویری و متنی برای آشنایی با لغات جدید و اصطلاحات کاربردی این موضوع و بیان ارتباط آن با سؤالات طراحی شده است که از دانشجویان خواسته می‌شود تصورات خود را در مورد این تصاویر بیان کرده یا بنویسد.

○ تبیین مطالب ارائه شده با یک مثال عینی؛ یکی از ویژگی‌های این بخش این است که سعی می‌شود از گنجینه لغات مطرح شده در کتاب‌های خوانا و پارسا بیشترین بهره‌برداری صورت بگیرد تا در عین تکرار واژگان گذشته و مرور آن‌ها، دانشجویان بتواند ارتباط‌گیری مناسب‌تری با مفهوم مدنظر داشته باشد. بخش‌های مثال مدنظر، به شرح زیر است:

■ مقدمه؛ هدف آموزشی این بخش تقویت واژگان گذشته و تثبیت قدرت خواندن دانشجویان است.

■ بحث اصلی؛ در این بخش با ادبیاتی مناسب با مباحث اعتقادی و با یک سیر عقلی ساده، مباحث گذشته در قالب بحثی جدی‌تر تبیین و تشریح می‌شود. این بخش به نوعی عهده‌دار تعریف و واضح کردن اصطلاحات تخصصی بحث است. هدف آموزشی این بخش توانمند کردن

دانشجویان در دو بخش خواندن و شنیدن در حوزه اصطلاحات تخصصی است.

- بحث آزاد؛ یکی از خلأهای کتب بخش معارف گروه زبان فارسی، عدم توجه به گفتگو در نیمسال‌های معارفی است و حمایت منسجم و قاعده‌مندی از دانشجو از این لحاظ صورت نمی‌گیرد. در این بخش با بیان سؤال‌ها و مثال‌هایی چالشی سعی در تهییج و ترغیب دانشجو برای گفتگو به هر شکل ممکن می‌شود. (نوشتاری یا گفتاری) علاوه بر این سعی می‌شود سؤال‌ها به گونه‌ای طراحی شوند که مقدمه‌ای برای بحث آتی پیش رو نیز باشد.
- تکلیف؛ در این بخش سعی می‌شود با بهره‌گیری از الگوهای آموزشی زبان، درک و میزان یادگیری دانشجو حتی در فضای آفلاین مورد بررسی قرار گیرد که شامل درک مطلب و درک واژگان است؛ در عین حال یک بخش جدید به این بخش اضافه شده است که از دانشجو خواسته می‌شود مطالب بیان شده را به صورت خلاصه نوشته و یا نموداری نماید. هم‌چنین میزان درک دانشجو از مطالب بیان شده در قالب نوشتار، گفتار، شنیدار و خواندن به چالش کشیده می‌شود.
- بیشتر بدانیم؛ هدف اصلی در این بخش کاربردی‌تر کردن فرایند آموزشی است تا دانشجو در نهایت امر بتواند ارتباط راحت‌تری با کتب فارسی متداول در این حوزه ارتباط برقرار کند و همان‌طور که بیان شد، این مرحله واسطه‌ای باشد برای دوره‌های تخصصی.

▪ بیان ثمرات بحث؛ دغدغه کاربردی بودن مفاهیم فکری و انتزاعی از دغدغه‌های بزرگ اندیشه‌های فلسفی معاصر است. در این بخش از کتاب سعی می‌شود با بیانی ساده و نمایشی ابتدایی به دانشجو فهمانده شود که این بحث برای او چه ثمراتی می‌تواند در آینده نزدیک و دور داشته باشد و هر دانشجو با توجه به اطلاعاتی که دارد، یک یا چند ثمره از ثمرات بیان شده را دریافت کرده و همین مقدار برای حصول احساس مفید بودن فهم این درس کافی به نظر می‌رسد. هدف اصلی این بخش، بیشتر بعد روانی آن است تا با کمک آن دانشجو با امید و انگیزه بیشتری به تعقیب بحث پردازد.

بررسی نمونه پیشنهادی

در این بخش یک درس از درس‌های سطح یک-درس ۶: اصول دین- جهت بررسی و نقد، ارائه می‌شود که شامل قسمت‌های زیر است و مجموع مباحث، مقدمه‌ای برای دین‌شناسی، گفتگوی ادیان، انواع مکاتب بشری و الهی و مقایسه آن‌ها بوده و همین‌طور در مباحث فلسفی مانند تأثیر دین در زندگی انسان‌ها و تقابل دین و علم و مباحث فقهی از جمله ایمان و کفر می‌تواند تأثیر داشته باشد.

البته به علت محدود بودن حجم مقاله و پیوسته بودن محتوای پیشنهادی به ۵ درس از این محتوا در بخش ضمیمه اشاره خواهد شد. در حال حاضر ۱۰ درس با ساختار زبانی کامل و واحد به همراه محتوای برون‌دینی منسجم آماده نقد و بررسی است.

۱. اصطلاحات

اصطلاحات اصلی این درس عبارت است از: اصول، دین، مذهب، مکتب، اسلام، تشیع، الحاد و کفر و شرک.

۲. اهداف

اهداف این درس به این صورت طرح شده است:

ارزیابی و نقد کتاب «آموزش عقاید» گروه زبان فارسی... / ۲۰۳

- شناخت تعریف «اصول دین» و کاربرد آن
- آشنا شدن با پاسخ‌های دین اسلام به سه پرسش اساسی
- شناختن مکاتبی که این اصول، آن‌ها را از دین اسلام خارج می‌کند.

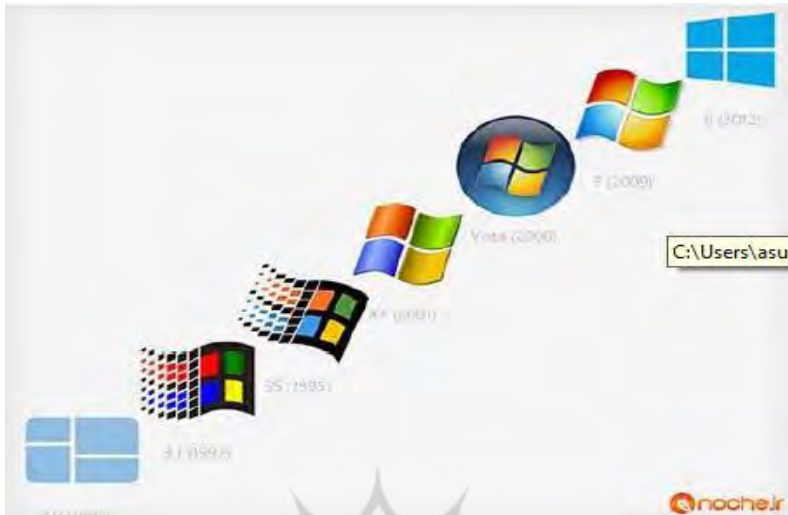
۳. پیش مطالعه و پیش بحث

نظر خودتان را در مورد تصاویر زیر بیان کنید:

- کدام یک از این سازه‌ها محکم‌تر و ماندگارتر و مطمئن‌تر است؟ چرا؟
- از چه لحاظی این سازه‌ها را با هم مقایسه می‌کنید؟ مهم‌ترین وجه تمایز آن‌ها چیست؟
- شما کدام یک از نرم افزارهای زیر را برای نصب در سیستم خود انتخاب می‌کنید؟ چرا؟

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۴. مقدمه

شما یک دانشجوی موفق هستید که تصمیم دارید برای ادامه تحصیل در یک مقطع بالاتر، یک رشته جدید و مناسب انتخاب کنید؛ اما با توجه به شرایط و علایق خود و جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنید و مشورت‌های صورت گرفته در بین چند رشته مردد می‌شوید. اینک چگونه می‌توانید از بین این چند رشته، رشته تحصیلی آینده خود را انتخاب کنید؟

امروزه دانشگاه‌های خوب و رشته‌های قوی به این مسئله توجه داشته و در رقابت با سایر دانشگاه‌ها برای جذب بهترین دانشجویان با معرفی دقیق و مختصر این رشته‌ها و با اشاره به اساسی‌ترین مزیت‌ها و تفاوت‌های تحصیل در این رشته و این دانشگاه می‌توانند کمک خوبی برای انتخاب بهترین رشته تحصیلی شما باشند؛ مثلاً سرانجام کوتاه‌مدت و بلندمدت تحصیل در این رشته، چگونگی و مدت تحصیل در این رشته، استادان و...

مقایسه این اطلاعات اساسی با هم، اولین و بهترین راه برای انتخاب بهترین رشته تحصیلی شما می‌باشد؛ البته امکان دارد که باز هم در این مرحله به نتیجه

نهایی نرسید که در این صورت باید تحقیق را با سؤالات ریزتر و جزئی تر ادامه داد؛ مثلاً واحدهای درسی، میزان کاربردی بودن این علوم برای شما و اجتماع، امکانات آموزشی دانشگاه و...

۵. بحث اصلی

یکی از معروفترین و شایعترین برنامه‌های زندگی در میان اندیشوران و در بین غالب انسان‌ها، برنامه‌ای است که افراد اندیشور و خوبی به نام پیامبران آن را ارائه داده‌اند و از آن با عنوان دین یاد می‌شود.

اساسی‌ترین و تأثیرگذارترین مباحثی که اولاً نقش تعیین کننده‌ای در تمامی مفاهیم این برنامه‌ها داشته و ثانیاً باعث تمایز و جدایی این برنامه از سایر برنامه‌ها می‌شود را اصول دین می‌نامند که همان پاسخ‌های ادیان به سه سؤال مبدأشناسی، مقصدشناسی و راه‌شناسی است که در مورد مبدأشناسی در عنوانی به نام خدا و برای مقصدشناسی در عنوانی به نام معاد و در مورد راه‌شناسی در عنوانی به نام نبوت مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

این توضیحات باید به گونه‌ای باشد که هر شخص با هر سؤالی که دارد احساس کند که بخشی از پاسخ خود را گرفته و با مطالعه این برنامه می‌تواند به پاسخ نهایی و دقیق سؤال خود برسد و نیاز خود را برطرف نماید. هر چه میزان این احساس قوی‌تر باشد، اشتیاق و اعتماد به این برنامه نیز بیشتر خواهد بود.

دین اسلام آخرین دینی است که ادعای ارائه کامل‌ترین برنامه و جامع‌ترین نظام را دارد که علاوه بر احترام به ادیان سابق و قبول پیامبران آن‌ها، خود را نسخه کامل و برنامه نهایی سعادت انسان‌ها معرفی می‌نماید.

این ادعا به همراه وجود برخی ویژگی‌های خاص دیگر مانند توجه گسترده به ابعاد اجتماعی زندگی انسانی که در سایر ادیان بسیار کم‌رنگ است، باعث تقویت احتمال کامل‌تر بودن و بهتر بودن این برنامه است؛ زیرا ابعاد اجتماعی زندگی بشر

امروز بسیار پیچیده و گسترده‌تر از ابعاد فردی زندگی اوست و همین عامل می‌تواند باعث تقدم بررسی و تحقیق در مورد این برنامه نسبت به سایر ادیان باشد؛ البته کسانی که در منطقه و یا خانواده مسلمان زندگی می‌کنند، تحقیق در مورد اسلام علاوه بر رجحان‌های گفته شده دارای یک نوع تقدم عرفی نیز است.

بخشی از عمیق‌ترین و دقیق‌ترین پاسخ‌هایی دین اسلام در پاسخ به سه سؤال اصلی که باعث تمایز این برنامه با سایر برنامه‌ها می‌شود، از این قرار است:

- موضوع انسان‌شناسی و مبدأشناسی؛ دین اسلام در این بخش به طور مفصل به سیر خودشناسی، انسان‌شناسی و خداشناسی توجه می‌کند و در نهایت عمیق‌ترین پاسخ مربوط به این بخش را در قالب عنوان توحید بیان می‌کند. توحید به معنای یگانگی و یکی بودن خدا است. اعتقاد به خدا دین اسلام را از تمامی مکاتب الحادی و کافران که قائل به وجود خدا نیستند، جدا می‌سازد؛ همین‌طور اعتقاد به توحید دین اسلام را از تمامی مکاتب شرک‌آلود و مشرکین که قائل به وجود خدایان متعدد هستند، جدا می‌کند. این بحث در درس ۷ کتاب مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

- مقصدشناسی؛ عمیق‌ترین پاسخ دین اسلام به این بحث در قالب عنوان معاد مورد بررسی قرار خواهد گرفت. معاد یعنی قائل شدن به وجود دنیایی بعد از این دنیا که انسان‌ها برای محاسبه اعمال خود در آن جا دوباره زنده خواهند شد و بعد از حساب و کتاب در جایگاه واقعی و شایسته خود قرار خواهند گرفت. این پاسخ دین اسلام را از تمامی مکاتبی که قائل به حیات اخروی و وجود دنیای دیگر نیستند، جدا می‌سازد. این بحث در درس ۸ کتاب مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

- راه‌شناسی؛ توضیحات دین اسلام در مورد چگونگی حرکت در این مسیر در قالب عنوان نبوت بحث می‌شود که مباحث مربوط به قرآن و حضرت محمد ﷺ این دین را از سایر ادیان ابراهیمی جدا می‌سازد، زیرا قرآن کتاب آسمانی

مسلمانان است که با کتب مقدس سایر ادیان متفاوت است و همین طور هر دین یکی از عوامل تمایز و جدایی ادیان از همدیگر است که با پیامبران سایر ادیان متفاوت می‌باشد. این بحث در درس ۹ کتاب مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

- جانشینی پیامبر ﷺ؛ دین اسلام دارای مکاتب متعددی است که اساسی‌ترین مسئله متمایز کننده آن‌ها بحث جانشینی رسول خدا ﷺ است که از آن با عنوان بحث خلافت و امامت یاد می‌شود و به نوعی ادامه بحث نبوت بوده و آن را کامل می‌کند. مکتب تشیع قائل به امامت حضرت علی است. این بحث در درس ۱۰ کتاب مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

- برخی از مباحث کلامی در طول تاریخ موجب تمایز مکاتب موجود در دین اسلام از همدیگر بوده است؛ از جمله بحث اعتقاد به عادل بودن خدای متعال و امکان فهم و درک این عدالت توسط انسان که در قالب عنوان عدل مورد بررسی قرار می‌گیرد که هم قابلیت بحث در ادامه عنوان خداشناسی را به سبب این‌که یکی از اوصاف خداوند است دارد و هم قابلیت بحث در ادامه عنوان مقصدشناسی به این سبب که ملاک و معیار حساب و کتاب و نیز لزوم روز قیامت در قائل بودن به عدالت خدای متعال است. البته در مقابل، گروهی به نام اشاعره قائل به عدم امکان درک عدالت خدای متعال توسط انسان‌ها هستند.

۶. گفتگوی آزاد

- آیا احتمال می‌دهید برنامه‌ای قوی‌تر از برنامه اسلام وجود داشته باشد؟
چه برنامه‌ای و به چه دلیل؟

- پاسخ‌های داده شده به سه سؤال اصلی، چه میزان از سوالات زندگی شما را پاسخ داده است؟ مثال بزنید.

- نگاه شما در مورد ادیان چیست؟

۷. تکالیف و تمرین‌ها

- درک مطلب

تمرین اول: متن اصلی را بخوانید و به سؤالات زیر پاسخ بدهید:

پاسخ ادیان به سؤالات مربوط به مبدأشناسی در عنوان معاد مورد بررسی قرار می‌گیرد.

الف. درست ب. نادرست ج. در متن نبود.

پاسخ در پاراگراف موجود است.

یکی از ویژگی‌های دین اسلام که در سایر ادیان کمرنگ‌تر است، توجه به

ابعاد اجتماعی زندگی انسانی است.

الف. درست ب. نادرست

پاسخ در پاراگراف موجود است.

تمرین دوم: پاسخ درست را انتخاب کنید.

این تصویر به کدام یک از مباحث بیان شده اشاره می‌کند:

الف. توحید

ب. نبوت

ج. معاد

د. عدل

تمرین سوم: بحث خداشناسی، برنامه اسلام را از جدا می‌سازد.

الف. اشاعره

ب. مشرکین

ج. کفار و ملحدین

د. اهل تسنن

تمرین چهارم: کدام یک از عبارات‌های زیر صحیح‌تر است؟

الف. دین اسلام به خاطر وجود طرفداران بسیار، امتیاز بیشتری در

بین سایر برنامه‌ها دارد.

ب. دین اسلام به خاطر وجود طرفداران اندیشور، جزو بهترین

برنامه‌ها می‌شوند.

ج. کثرت طرفداران اندیشور و ادعای جامعیت و آخرین و کامل‌ترین

برنامه بودن از عوامل مؤثر در جذب انسان‌ها به دین اسلام است.

د. نظر دیگری دارم

- درک واژگان

تمرین اول: واژه‌های مترادف را به همدیگر وصل کنید.

الف. توحید

ب. معاد

ج. نبی

د. مکتب

ی. شرک

فرستاده خدا

شاخه‌ای از یک دین

یگانگی

چندخدایی

بازگشت (زنده شدن دوباره)

تمرین دوم: با واژه‌های زیر جمله بسازید:

الف. حضرت محمد ﷺ

ب. قرآن

ج. اسلام

د. عدالت

ی. دین

- شنیدار

داستان زیر را گوش کنید و بگویید هر کدام از افراد چه دینی دارند:

مشرک بی دین مسیحی مسلمان

الف. آشپز

ب. نانوا

ج. قصاب

د. بقال

۸. خلاصه نویسی

۹. بیشتر بدانیم

عقاید اصلی، لوازم و ملزومات و توابع و تفصیلی دارد، در مجموع نظام عقیدتی دین را تشکیل می‌دهد و اختلاف در این‌گونه اعتقادات، موجب پیدایش ادیان و فرقه‌ها و نحله‌های مذهبی مختلف شده است؛ چنان‌که اختلاف در نبوت بعضی انبیای الهی علیهم‌السلام و تعیین کتاب آسمانی معتبر، عامل اصلی اختلاف بین ادیان یهودی و مسیحی و اسلام شده و اختلافات دیگری را در عقاید و اعمال به دنبال آورده است که بعضاً با اعتقادات اصلی، سازگار نیست؛ مانند اعتقاد به تثلیث مسیحی که با توحید وفق نمی‌دهد، هر چند مسیحیان در صدد توجیه آن برآمده‌اند.

هم‌چنین اختلاف در کیفیت تعیین جانشین پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم که باید از طرف خدا یا از طرف مردم تعیین شود، عامل اصلی اختلاف بین شیعه و سنی در اسلام شده است. حاصل آن‌که توحید و نبوت و معاد، اساسی‌ترین عقاید در همه ادیان آسمانی است؛ ولی می‌توان عقاید دیگری را که یا از تحلیل آن‌ها به دست می‌آید و یا از

توابع آن‌ها است، طبق اصطلاح خاصی جزو عقاید اصلی به حساب آورد؛ مثلاً می‌توان اعتقاد به وجود خدا را یک اصل و اعتقاد به وحدت او را اصل دوم شمرد و یا اعتقاد به نبوت پیغمبر خاتم^ﷺ را اصل دیگری از اصول دین اسلام شمرد؛ چنان‌که بعضی از دانشمندان شیعه، عدل را که یکی از عقاید فرعی توحید است اصل مستقلی شمرده‌اند و امامت را که از توابع نبوت است، اصل دیگری محسوب داشته‌اند. استعمال واژه اصل در مورد این‌گونه اعتقادات تابع اصطلاح و قرارداد است و محل مناقشه نیست.

بنابراین، واژه اصول دین را می‌توان به دو معنای عام و خاص بکار برد که اصطلاح عام آن در برابر فروع دین و بخش احکام بکار می‌رود و شامل همه عقاید معتبر می‌شود و اصطلاح خاص آن به اساسی‌ترین عقاید اختصاص می‌یابد. هم‌چنین می‌توان تعدادی از عقاید مشترک بین همه ادیان آسمانی مانند اصول سه‌گانه (توحید، نبوت، معاد) را اصول دین به طور مطلق و آن‌ها را با اضافه یک یا چند اصل دیگر، اصول دین خاص و یا با اضافه کردن یک یا چند اعتقادی که مشخصات مذهب یا فرقه خاصی است، اصول دین و مذهب یا اصول عقاید یک مذهب به حساب آورد. (آموزش عقاید، مصباح یزدی)

نتیجه‌گیری

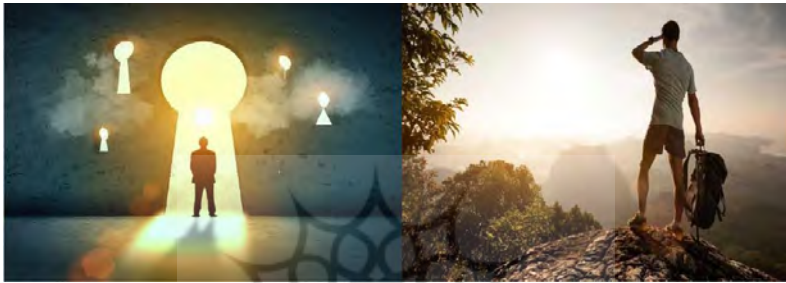
گروه زبان فارسی و معارف اسلامی دانشگاه مجازی المصطفی^ﷺ این توان و ظرفیت را دارد که با استفاده از ظرفیت‌های زبان تخصصی و نیز با توجه به مباحث مخاطب‌شناسی، محتوای عقایدی مناسب‌تری برای پوشش حداکثری مخاطبین خود ارائه دهد که نه تنها ضعف‌ها و کاستی‌های کتاب موجود را نداشته باشد؛ بلکه ابداع جدیدی در نوع خود برای ارائه مباحث عقایدی می‌تواند باشد. استفاده از ظرفیت‌های بکر و بی‌نظیر این فضای مجازی برای جذب مخاطبین غیر شیعی و

همین طور تقویت بنیه اعتقادی شیعیان در غیر مستقیم‌ترین قالب آن یکی از ویژگی‌های منحصر به فرد این گروه آموزشی است.

ضمیمه: محتوای کتاب بدون ساختار آموزشی

درس اول: پیش مطالعه و پیش بحث

نظر خود را در مورد تصاویر زیر در یک جمله بیان نمایید:

۱. تاکنون در چه کارهایی برنامه‌ریزی داشته‌اید؟
۲. وقتی شما در خانه و یا خوابگاه گرسنه می‌شوید، چه کاری انجام می‌دهید؟
۳. بزرگترین و مهم‌ترین هدف زندگی شما در گذشته چه بوده و برای آینده چه چیزی است؟
۴. برای شناختن هدف و رسیدن به آن چه کارهایی انجام دادید؟

مقدمه

همه انسان‌ها در زندگی خود اهدافی دارند؛ هدف‌های کوچک و بزرگ، هدف‌های نزدیک و دور، هدف‌های مادی و هدف تمایل به درک لذت و کمال بیشتر و هدف‌های معنوی.

نیاز و تمایل به درک لذت و کمال بیشتر موجب به وجود آمدن هدف‌ها در زندگی انسان‌ها می‌شود. ابتدایی‌ترین هدف برای هر انسانی، تأمین نیازهای غریزی اوست که برای ادامه حیات مادی هر انسانی لازم است و همه انسان‌ها به صورت خواسته یا ناخواسته برای رسیدن به این اهداف برنامه‌ریزی می‌کنند.

بیان این نکته نیز لازم است که گاهی انسان‌ها برای به دست آوردن ضروریات و چیزهای لازم تلاش و هدفگذاری می‌کنند و گاهی هدفگذاری آن‌ها به خاطر به دست آوردن لذت و کمال بیشتر است که اگر هم نباشد زندگی آن‌ها را به خطر نمی‌اندازد؛ لذا بیان قید تمایل به درک لذت و کمال بیشتر به سبب دفع دخل یکی از شبهات مربوط به رابطه هدفمندی و نیازمندی در مورد خدای متعال می‌باشد که سؤال اصلی آن این است: هدف خدای متعال از خلق کردن موجودات چیست؟
به رابطه زیر توجه بفرمایید:

نیاز و تمایل به لذت و کمال بیشتر موجب ایجاد انگیزه و هدف شده و این موجب برنامه‌ریزی برای رسیدن به هدف می‌شود.

برای مثال شخصی گرسنه است و می‌خواهد غذایی بپزد تا سیر شود. او برای پختن غذا باید به چند چیز توجه داشته باشد:

- می‌خواهد چه غذایی بپزد و به چه موادی نیاز دارد؟ مثلاً دوست دارد کباب درست کند و برای آن به گوشت و پیاز نیاز دارد.

می‌توان نام این مرحله را موضوع‌شناسی یا مبدأشناسی نامید؛ یعنی شخص باید بداند که آغاز یا مبدأ این برنامه از کجاست و این برنامه قرار است بر روی چه موضوعی اجرا شود تا نیاز او را برطرف کند.

- به چه مقدار مواد نیاز دارد و این غذا را برای چه تعداد انسان و برای چه زمانی می‌خواهد آماده کند؟ مثلاً دو عدد سیب‌زمینی و چهار عدد پیاز برای چهار نفر و برای شام امشب.

می‌توان نام این مرحله را غایت‌شناسی یا مقصدشناسی نامید؛ یعنی شخص باید بداند آخر کار یا مقصد او چیست و می‌خواهد به چه هدفی برسد که همان غایت است.

- برا آماده کردن این غذا چه کارهایی باید انجام دهد؟ مثلاً اول کدام مواد را بپزد و در چه زمانی به آن نمک و ادوین اضافه کند و چه زمانی و چطور آن‌ها را با هم مخلوط کند؟

می‌توان نام این مرحله را روش‌شناسی یا راه‌شناسی نامید؛ یعنی شخص سعی می‌کند راه رفتن از این مبدأ به آن مقصد یا راه و چگونگی آن حرکت یا روش را خوب بشناسد.

بحث اصلی

بزرگترین و مهم‌ترین برنامه هر شخص، برنامه کل زندگی اوست که در آن به دنبال حل مشکلات و رفع نیازها و رسیدن به بالاترین درجه آرامش و لذت است. انسان‌ها با توجه به محیطی که در آن زندگی می‌کنند و میزان دانشی که دارند، می‌توانند به دنبال برنامه زندگی متفاوتی باشند و با توجه به میزان آگاهی و فرهنگ تعریف متفاوتی از بالاترین درجه کمال داشته باشند.

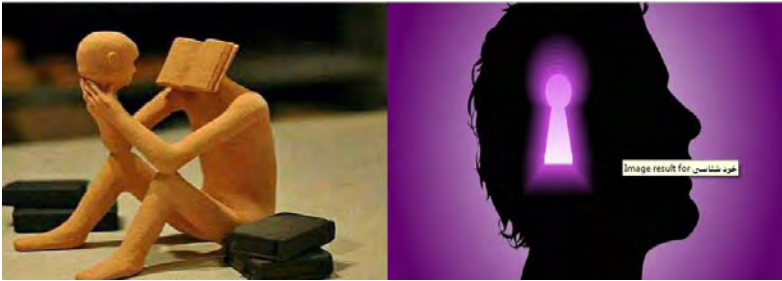
برای گروهی اصلی‌ترین نیاز، نیازهای طبیعی و مسئله خوراک و مسکن است؛ اما برای بعضی دیگر که در مسائل مادی مشکلی ندارند، می‌تواند اصلی‌ترین نیاز، آرامش و بالاترین درجه کمال، علم باشد؛ ولی در همه آن‌ها به این سه مسئله به صورت خواسته یا ناخواسته توجه می‌شود:

- موضوع و مبدأ
- مقصد و هدف
- مسیر و چگونگی رفتن از مبدأ به مقصد

به همین دلیل توجه به این سه مسئله از بهترین معیارها برای مقایسه بین برنامه‌ها و پیدا کردن کامل‌ترین و بهترین آن‌ها است.

درس دوم: پیش مطالعه و پیش بحث

نظر شما در مورد تصاویر زیر چیست:

۱. اگر زمانی گرسنه بشوید و دلتان هوای غذای مادرتان را داشت، چکار می‌کنید؟
۲. شما چقدر خودتان را می‌شناسید؟
۳. چه میزان شناخت از خود را برای یک برنامه‌ریزی کامل و درست لازم می‌دانید؟
۴. شما چگونه می‌توانید بگویید یک غذا خوشمزه شده است یا نه؟
۵. برای این که به یک غذای خوشمزه بتوانید لقب بهترین و لذیذترین غذا را بدهید، چه کاری انجام می‌دهید؟

مقدمه

برنامه کامل زندگی هر شخص، بحثی مربوط به خود او و حل دغدغه‌ها و نیازها و تمایلات او می‌باشد؛ بنابراین هر شخص، موضوع برنامه خودش است.

مثال آشپزی را به یاد بیاورید. ما نیاز به رفع گرسنگی و تغذیه داریم و برای رفع این نیاز می‌خواهیم غذایی آماده کنیم که انتخاب غذای مطلوب با توجه به شرایط ما یکی از مهم‌ترین کارهایی است که باید صورت بگیرد.

اگر انتخاب شما یکی از غذاهایی باشد که مادر شما همیشه برای شما درست می‌کرد و شما فقط اسم آن غذا را تا این زمان می‌دانستید؛ چکار می‌کنید؟ غذایی که فقط بعضی از مواد واضح و خوشمزه آن را به یاد می‌آورد مانند گوشت و سیب زمینی همه ما می‌دانیم که با کنار هم قرار دادن این مواد، غذای خوشمزه مادرتان با

آن طعم جادویی درست نخواهد شد؛ پس باید بلند شوید و گوشی را برداشته و به مادرتان زنگ بزنید و بعد از سلام و احوال‌پرسی، از او در مورد مواد مورد نیاز برای تهیه غذای جادویش را بپرسید.

شناخت دقیق محتویات غذای مادر یکی از مهم‌ترین مراحل کار است. بعد از این مرحله، باید ببینید که شما الان در منزل چه موادی دارید و چه موادی ندارید؛ پس برای درست کردن آن غذای خوشمزه باید اقدام به تهیه موادی که در منزل موجود نیست، نمایید و برنامه‌ریزی کرده و به ساعت خود نگاه کنید و لباس بپوشید و به اولین مرکز خرید رفته و وسایل مورد نیاز را تهیه کنید.

در برنامه زندگی نیز باید همین کار صورت بگیرد. باید تصویری از بهترین حالتی که به دنبال آن هستیم داشته باشیم و بعد به خود نگاه کرده و ببینیم کدام یک از آن حالت‌ها را داشته و کدام یک را نداریم و سپس برای به دست آوردن هر چیزی که دوست داریم داشته باشیم و نداریم با تقویت و کامل کردن داشته‌های خود، برنامه‌ریزی کنیم.

بحث اصلی

هر شخص برای برنامه‌ریزی کامل و درست در زندگی‌اش ابتدا باید وجود خود را خوب بشناسد؛ بداند که نقاط قوت و ضعف او چیست و این نقاط قوت و ضعف به چه میزان هستند. برای این کار باید یک الگو و مثال داشته باشد که خود را با آن مقایسه کند؛ چون شاید نداند این خصوصیتی که دارد خوب است یا بد.

تمام کسانی که دنبال ارائه و یا رسیدن به برنامه کامل زندگی بوده‌اند، به این مسئله توجه داشته و سعی کرده‌اند بهترین شکلی که برای یک انسان قابل تصور است را به عنوان الگو و نمونه کامل برای سایر انسان‌ها معرفی کنند تا به این وسیله انسان‌ها خصوصیات خود را با آن سنجیده و برای به دست آوردن چیزهایی که ندارند و یا تقویت چیزهایی که دارند، تلاش و برنامه‌ریزی کنند. به این مسئله، انسان‌شناسی می‌گویند.

شناخت انسان ابعاد گوناگونی دارد؛ یکی از ابعاد این مسئله جایگاه انسان در جهان هستی و کیفیت ارتباط او با سایر موجودات است، یعنی برای شناخت درست و کامل انسان باید بدانیم انسان به عنوان یک موجود زنده چه تاثیری از موجودات دیگر می‌گیرد و چه تاثیری بر موجودات دیگر می‌گذارد و به طور کلی باید نظام ارتباطات میان موجودات این عالم شناخته شود. به این بحث، جهان‌شناسی و هستی‌شناسی می‌گویند.

اولویت در این بحث نیز بررسی و شناخت قوی‌ترین و بزرگترین و اثرگذارترین موجود عالم و چگونگی تأثیر او بر سایر موجودات است.

توجه به این مسئله از آغازین روزهای تولد تفکر وجود داشته است؛ مثلاً در یونان باستان به دنبال کشف نظام این عالم و شناخت عوامل تأثیرگذار بر زندگی انسان‌ها- مثل زلزله، باران، خاک، آتش و خورشید- و به ویژه شناخت قوی‌ترین موجود تأثیرگذار بر عالم و چگونگی ارتباط با او بودند. گروهی او را علت العلل، گروهی او را «آرخبه» و گروهی او را خدا نامیدند و هر کدام به گمان خود سعی در تشریح این اثرگذارترین موجود و بیان چگونگی ارتباط با او و خشنود کردن او برآمدند.

در دنیای کنونی پاسخ‌های متفاوتی برای انسان‌شناسی و جهان‌شناسی و معرفی قوی‌ترین موجود، وجود دارد که برای نمونه در بحث انسان‌شناسی مشاهده می‌شود که نظراتی از نفی وجود خارجی برای انسان و جهان خارج تا اثبات مقام خدایی برای این انسان وجود دارد. یک انسان باید از میان این پاسخ‌ها بهترین و قانع‌کننده‌ترین پاسخ را انتخاب کند تا به کمک آن‌ها به خودشناسی کامل برسد و بتواند یکی از گام‌های رسیدن به برنامه کامل زندگی را به صورت کامل و صحیح بردارد.

درس سوم: پیش مطالعه و پیش بحث

نظر شما در مورد تصاویر زیر چیست:

۱. آیا شما می‌توانید بدون در نظر گرفتن نهایت یک کار، به آن کار اقدام کنید؟
۲. شما بعد از پیدا کردن اسم غذایی که دوست دارید به وسیله آن گرسنگی خود را برطرف کنید و دانستن مواد لازم برای آن، چکار می‌کنید و به چه چیزی فکر می‌کنید؟
۳. آیا بدون توجه به هدف، می‌توان برنامه‌ریزی کرد؟
۴. غایت و نهایت زندگی انسان چیست؟
۵. بزرگی و کوچکی هدف چه تأثیری در شوق شما برای انجام یک کار می‌تواند داشته باشد؟
۶. دوری و نزدیکی هدف چه تأثیری در شوق شما دارد؟

مقدمه

شما هنوز گرسنه‌اید و فقط تا الان توانسته‌اید اسم غذایی که می‌خواهید به وسیله آن سیر شوید و موادی که این غذا به وسیله آن درست می‌شود را پیدا کنید؛ اما این کافی نیست. برای شروع به کار باید به خیلی از مسائل دیگر نیز فکر کنید و در مورد آن‌ها تصمیم بگیرید؛ مثلاً در مورد این‌که این غذا را می‌خواهید برای چند نفر آماده کنید و یا برای چه زمانی دوست دارید این غذا آماده شود؛ شام، نهار یا صبحانه؟ خودتان چقدر می‌خواهید غذا بخورید؟ آیا مهمان دارید یا نه؟ این مهمان برای شما چقدر مهم و عزیز است؟ آیا شما زمان و توان کافی برای درست کردن این غذا دارید؟

همه این مسائل و توجه به آن‌ها می‌تواند در شروع یا عدم شروع به کار و اندازه و کیفیت مواد تشکیل دهنده غذا تأثیر داشته باشد.

بحث اصلی

در برنامه‌ریزی زندگی توجه به غایت و نهایت کار از مهم‌ترین مسائلی است که هر شخصی باید به آن توجه داشته باشد.

انسان‌ها برنامه زندگی خود را طوری تنظیم می‌کنند که هر چه سریعتر و راحت‌تر به هدف‌های خود برسند. هدف‌هایی که برای برطرف کردن نیازها یا کسب لذت و آرامش بیشتر به دنبال به دست آوردن آن هستند. این اهداف می‌تواند کوتاه‌مدت یا بلندمدت باشد. هر برنامه‌ای مشخص می‌کند یک شخص در صورت سعی و تلاش و داشتن علم و توانایی انجام برنامه به چه جایگاهی رسیده و با به دست آوردن این جایگاه چه امتیازها و لذت‌هایی شامل حال او می‌شود و علاوه بر این، مشخص می‌کند این جایگاه نسبت به جایگاه‌های دیگر چه تفاوتی دارد.

این مفاهیم در قالب عنوانی به نام فرجام‌شناسی، غایت‌شناسی یا هدف‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. بخشی از جزئیات هدف در برنامه کامل زندگی بر اساس انسان‌شناسی تعیین و تعریف می‌شود؛ مثلاً شخص بر اساس محدودیت‌ها که این انسان را در بر گرفته است، هدف خود را تعیین و تعریف می‌کند.

تمام اندیشوران و مدعیان ارائه یک برنامه کامل برای زندگی انسان‌ها به این مسئله توجه داشته و پاسخ‌های متفاوتی برای این مطلب ارائه داده‌اند. این‌که پایان زندگی انسان چیست و این پایان چه خصوصیت‌هایی می‌تواند داشته باشد، از مهم‌ترین مسائل مربوط به غایت‌شناسی و هدف‌شناسی برنامه کامل زندگی است؛ پاسخ‌هایی به این پرسش مهم داده شده است، مانند دیدگاه مادی‌گرایان که معتقدند انسان، پایانی جز مرگ ندارد و نقطه مقابل آن‌ها که معتقدند انسان، ابدی است و برای او مرگی متصور نیست.

درس چهارم: پیش مطالعه و پیش بحث

نظر شما در مورد تصاویر زیر چیست:

۱. شما برای مشاهده یک مکان جدید که تاکنون از آن بازدید نکردید، چه کاری انجام می‌دهید؟
۲. آیا با فهمیدن اسم یک غذا و مواد مورد نیاز آن و غایت آن، می‌توانید غذای مورد نظر را آماده کنید؟
۳. شناختن یک مسیر با نقشه برای شما راحت‌تر است یا با شخصی که شما را راهنمایی کند؟

مقدمه

هم‌چنان مشغول آماده کردن غذای مورد علاقه خود هستیم و حال می‌خواهیم این غذای خوشمزه را که از ترکیب ده چیز درست می‌شود، برای یک مهمانی ۵ نفره و برای شام درست کنیم که حدوداً ۶ ساعت تا شام وقت داریم و برای پختن این غذا حدوداً ۲ ساعت زمان نیاز داریم. الحمدلله زمان کافی و همین‌طور پول کافی برای خرید این مواد در اختیار داریم. آیا الان شما می‌توانید غذای دلپذیر مادرتان را درست کنید؟ باز هم نه.

شما باید دستورالعمل پخت این غذا را نیز به همراه داشته باشید تا بتوانید این غذا را درست کنید؛ این دستورالعمل به شما می‌گوید که این مواد را به مقدار و در چه زمانی و با چه روشی و در چه دمایی با هم ترکیب کنید. حال شما با داشتن

ارزیابی و نقد کتاب «آموزش عقاید» گروه زبان فارسی... / ۲۲۱

دستورالعمل تهیه این غذا می‌توانید غذای مورد علاقه خود را آماده کنید و از گرسنگی رها بشوید.

بحث اصلی

برای انجام هر برنامه‌ای علاوه بر علم به موضوع و مبدأ برنامه و همین‌طور غایت و هدف آن، باید به چگونگی رسیدن از این مبدأ به آن مقصد نیز علم داشت. باید دانست چگونه و در چه زمانی و با چه وسایل و ابزاری می‌توان این مسیر را طی کرد و چه عواملی در این مسیر می‌تواند کمک کند تا مسیر را سریع‌تر طی نمود. از این بحث با عنوان راه‌شناسی یا روش‌شناسی یاد می‌کنند.

هر راه و روشی نیازمند یک معلم و آموزش دهنده است و این آموزش دهنده می‌تواند به صورت حضوری و یا غیر حضوری این کار را انجام دهد. از این بحث با عنوان راهبرشناسی یاد می‌شود.

تمامی برنامه‌های زندگی به این مسئله توجه داشته‌اند و معیارها و روش‌های متفاوتی برای طی کردن مسیر به مخاطبین خود پیشنهاد داده‌اند. مشخص است که پاسخ‌های ارائه شده ارتباط مستقیمی با موضوع و غایت و هدف دارد. به همین سبب دامنه پاسخ‌های ارائه بسیار است و از لذت‌گرایی و غریزه‌گرایی و تجربه‌گرایی گرفته تا عقل‌گرایی یا لزوم راهنمایی‌های غیر انسانی، دامنه آن گسترده است.

درس پنجم: پیش مطالعه و پیش بحث

نظر شما در مورد تصاویر زیر چیست:

۱. اگر در گوشی همراه خود به برنامه‌ای نیاز پیدا کنید، چکار می‌کنید؟ چگونه از بین هزاران برنامه، یکی را برای خود انتخاب می‌کنید؟
۲. شما تصمیم گرفته‌اید به یک مسافرت سخت و طولانی بروید ولی راه را دقیقاً بلد نیستید و می‌دانید که این مسیر تابلوهای واضحی ندارد که راه را به شما نشان دهد، چکاری می‌کنید؟
۳. اگر چند مسیر برای رفتن به یک مسافرت داشته باشید، کدام یک را انتخاب می‌کنید؟ چرا؟

مقدمه

یکی از ابزارهای لازم برای هر مسافرتی نقشه و راهنمای خوب است. این نقشه می‌تواند یک انسان یا نقشه کاغذی و یا یک نرم افزار باشد. بهترین راه برای انتخاب از بین این گزینه‌ها مراجعه به افراد خبره و یا انسان‌های اهل مسافرت است. امروزه نرم افزارهای جالبی برای این منظور وجود دارد که فقط یکی از آن‌ها نیاز شما را برطرف می‌کند. برای انتخاب بهترین گزینه معمولاً چند راه وجود دارد:

- مراجعه به امتیازهای داده شده به نرم افزار از طرف کاربران
- مراجعه به نظرات کاربران درباره این نرم افزار
- مراجعه به تارنماهای تخصصی و استفاده از نظر کارشناسان
- مطالعه دقیق راهنمای استفاده از این نرم افزار.

در نهایت با توجه امکانات و نیازی که دارید، اقدام به خرید و یا بارگیری (دانلود) یک نرم افزار خواهید کرد. برای مثال توجه به مدل و امکانات گوشی شما، پولی یا رایگان بودن نرم افزار، حجم نرم افزار، اهمیت و سختی مسافرتی که در پیش دارید و... از عوامل تأثیرگذار برای خرید این نرم افزار است.

میزان اطمینان به این نرم افزار به مطالعات و تحقیقات شما درباره این نرم افزار و مقایسه آن با سایر نرم افزارها بستگی دارد.

بحث اصلی

بعد از این که دانستیم اساسی ترین نکات هر برنامه توجه به مبدأ و مقصد و راه و روش رسیدن به آن است، برای برنامه زندگی خود باید به دنبال پیدا کردن بهترین برنامه ای باشیم که به بهترین شکل به این سه مسئله توجه کرده باشد.

برای پیدا کردن چنین برنامه ای دو راه وجود دارد:

- روش آزمون و خطا؛ یعنی هر شخص خودش و به مرور زمان، به تدریج راه های درست و غلط را شناخته و با دوری از مسیرهای غلط به برنامه درست دست پیدا کند. این روش نقاط قوت و ضعف خاص خود را دارد. نقاط قوتی مثل آشنایی بهتر با عواقب کارهای بد و نتایج کارهای خوب، بهتر راهنمایی کردن دیگران در این مسیر، احساس اطمینان بیشتر به درستی مسیر و نقاط ضعفی مثل نیازمندی به صرف زمان و انرژی زیاد، احتمال گم شدن و پیدا نکردن راه درست و...

- روش استفاده از تجربه دیگران؛ در این روش نیازی نیست هر شخص، خود به تنهایی تمام راه های درست و غلط را طی کند، بلکه با استفاده از تجربه دیگران می توان از راه های نادرست و عواقب آن آگاه شده و از آن پرهیز کرد و همین طور راه های درست و خوب را شناخت و به راحتی بهترین و نزدیک ترین مسیر را از بین مسیرهای موجود برای رسیدن به موفقیت انتخاب کرد. یکی از مهم ترین نقاط قوت این روش، صرفه جویی در عمر و انرژی برای شناختن راه و رسیدن به هدف است. هر چه برنامه و هدف پیچیده تر باشد، استفاده از این روش برای رسیدن به مقصد، عاقلانه تر است.

برنامه کل زندگی، پیچیده ترین برنامه هر فرد در طول عمرش است که عاقلانه ترین روش برای پیدا کردن و انتخاب آن، استفاده از تجربه دیگران است؛

در غیر این صورت، بعید است با این عمر کوتاه و پیچیدگی‌های فراوان زندگی انسانی راه و برنامه درست زندگی را پیدا کرده و به نقطه اوج موفقیت و سعادت رسید. در عین حال مشاهده می‌شود برنامه‌های زندگی متفاوتی در دنیا وجود دارد که مردمان مختلف از آن پیروی می‌کنند و آن را به دیگران پیشنهاد می‌دهند که باید با تحقیق و بررسی بهترین برنامه را پیدا کرده و به آن عمل نمود. با توجه به این‌که زمان کافی برای بررسی تمامی این برنامه‌ها وجود ندارد، عاقلانه‌ترین کار این است که از میان این برنامه‌ها، برنامه‌هایی که احتمال بیشتری به کامل بودن و بهتر بودن آن‌ها داده می‌شود، پیدا کرد و با تحقیق و بررسی از بین این چند برنامه، کامل‌ترین برنامه‌ای که نیازها را برطرف می‌کند را پیدا کرده و برنامه زندگی خود را بر اساس آن تنظیم نمود.

به طور کلی، عوامل مختلفی باعث می‌شود احتمال کامل بودن و بهتر بودن یک برنامه نسبت به برنامه‌های دیگر افزایش یابد که برای نمونه به تعدادی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- توجه به کمیت پیروان و کیفیت طرفداران یک برنامه؛ منظور از کمیت، تعداد نفرات طرفدار یک برنامه است که به خودی خود نمی‌تواند دلیلی بر برتر بودن یک برنامه و یک اعتقاد نسبت به سایر برنامه‌ها باشد، زیرا بسیاری از انسان‌ها به خاطر فرهنگ و آداب و رسوم منطقه خود و از روی تقلید تابع یک برنامه هستند و به درستی یا غلطی آن حتی فکر هم نکرده‌اند. بنابراین تعداد نفرات به تنهایی دلیلی بر درستی و حقانیت یک برنامه نیست. به اعتباری دیگر طرفداران یک برنامه دو نوع هستند: گروه اول، طرفداران تقلیدی که معمولاً از روی تقلید و به خاطر رعایت آداب و رسوم قوم و ملت خود به یک دین و برنامه گرایش پیدا می‌کنند. وجود چنین افرادی و تعداد آن‌ها نمی‌تواند معیار خوبی برای خوب یا خوب‌تر بودن یک برنامه باشد، زیرا طرفداری آن‌ها معمولاً از روی دلیل و اندیشه نیست.

گروه دوم، طرفداران از روی تحقیق و اندیشه که معمولاً شامل اندیشوران و دانشمندانی هستند که به خاطر رفتارهای عاقلانه خود به موفقیت و شهرت رسیده‌اند. هر چقدر اندیشوران و دانشمندان بیشتری از یک برنامه پیروی کرده و یا آن را به دیگران پیشنهاد داده باشند، احتمال بهتر بودن و کامل تر بودن آن برنامه افزایش می‌یابد.

- برطرف کننده نیازهای فعلی؛ معمولاً مشوق اولیه هر فرد برای جستجو و پیدا کردن و تبعیت یک برنامه نیازها و سؤال‌های امروزی اوست. این دغدغه یک امر طبیعی و عادی است و بهانه خوبی برای شروع به تحقیق و جستجو می‌باشد. یافتن بهترین پاسخ‌ها برای حل مشکلات فعلی می‌تواند راهنمای خوبی برای پیدا کردن کامل‌ترین و بهترین برنامه باشد.
- جامعیت برنامه؛ همه بُعدی بودن و جامعیت یک برنامه و پاسخگو بودن او نسبت به مسائل حال و آینده از عواملی است که می‌تواند باعث برتری یک برنامه نسبت به برنامه‌های دیگر شده و انسان‌های بیشتری را به خود جذب نماید، چرا که وجود جایگاهی برای انسان‌ها که در لحظات سختی‌ها و مشکلات بتوانند به آن مراجعه کنند و پاسخ مشکلات خود را دریافت نمایند، از لذت‌بخش‌ترین احساس‌های انسانی است.

بیان این نکته نیز لازم است که جامعیت دو گونه است:

- جامعیت تحقیقی؛ هنگامی که یک فرد با سؤال‌های فراوان و مختلف به سراغ یک برنامه می‌رود و مشاهده می‌کند این برنامه برای تمام سؤال‌های اصلی و فرعی، فردی و اجتماعی او پاسخ‌هایی ارائه داده و احساس می‌کند این برنامه دارای یک جامعیت و نگاه همه بُعدی به تمام نیازهای انسانی است؛ این احساس و میزان اطمینان به همه بُعدی بودن یک برنامه به میزان گستردگی سؤال‌ها و تنوع آن‌ها و پاسخ‌های برنامه به این سؤال‌ها بستگی دارد.

- جامعیت ادعایی؛ برخی برنامه‌ها به این مزیت توجه داشته و چنین ادعایی را همراه برنامه خود بیان می‌کنند، اما بدون تحقیق فردی و یا اعتماد به تحقیقات افراد مطمئن و اندیشور، قبول چنین ادعایی و اعتماد به آن کار عاقلانه‌ای نیست.

بنابراین، ادیان الهی از بهترین برنامه‌هایی هستند که شایستگی قرار گرفتن در اولویت بررسی و تحقیق را دارند؛ زیرا هم طرفداران بسیاری از میان دانشمندان و متفکران داشته و هم ادعای کامل‌ترین و بهترین برنامه زندگی بشر را با خود به همراه دارند. البته ادعای ارتباط این برنامه با خدای خالق که آگاه بر تمامی امور مخلوقات و به ویژه انسان‌ها است، جذابیت این برنامه‌ها را دوچندان می‌کند و در جذب انسان‌ها به این برنامه تأثیر بسزایی دارد.

منابع و مآخذ

۱. ربانی گلپایگانی، علی (۱۳۸۷). عقاید استدلالی. قم: انتشارات هاجر.
۲. سبحانی، جعفر (۱۳۹۳). منشور عقاید امامیه. قم: انتشارات امام صادق علیه السلام.
۳. سبحانی، جعفر. و محمد محمدرضایی (۱۳۸۵). اندیشه اسلامی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
۴. طباطبایی، سید محمد حسین (۱۳۶۸). آموزش دین. قم: انتشارات جهان آرا.
۵. قرآنی، محسن (۱۳۸۰). اصول عقاید. تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۶. مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۷۷). آموزش عقاید. قم: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام.
۷. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۶). پنجاه درس اصول عقاید برای جوانان. قم: انتشارات نسل جوان.
۸. مجموعه کتاب‌های تولیدی گروه زبان فارسی دانشگاه مجازی المصطفی علیه السلام (پارسا، خوانا، عقاید).

9. <http://andishemelal.ir>

10. <http://yasouj.tribnews.ir/fa/news/1455903>